

ПРИКАЗИ

УДК 316.7(049.3)

Слободан Јанковић*

КОРПОРАТИВНА НОСТАЛГИЈА

Александар Гајић,
Корпоративна
носталгија, Службени
гласник, Београд 2011.

Добро се сећам очевог поучка о писању. Разговор и разумљив текст разликује само начин обра-

* Истраживач-сарадник у Институту за међународну политику и привреду, Београд.

ћања. У преношењу дијалога на папир, подразумева се замишљеног, лежи тајна доброг писанија. Године ме многе деле од основне школе али наук је и даље валидан. Умовање, страствено и заводљиво али не и (о)лако читан текст, одликују писање Александра Саше Гајића. И не само то. Садржајно богата збирка есеја (укупно 26) представља одгонетање знакова, порука и чини масовне културе у њеним бројним изразима: филму, који за разлику од књиге отупљује и маштасто визуелни аспект човека, књизи као симболу, спорту као представи, манипулисању национализмом у политичкој игри, стрипу као маркеру стања друштва, серији која често и интензивније од филма опија и утиче на примаоца и прежвакача аудиовизуелног садржаја, квизовском инстант знању и згодитку. Ако неко очекује питање и сваком разумљив текст разочараће се. Борба са порукама на нивоу (под)свесног и несвесног и жеља да се проникне у понорна значења шљаштећих симбола што нас окружују има висок али и горљиво примамљив стил. Откривање одгонетања и разоткривки захтева подједнако

аутору, или не много мање, пасионираног читаоца, који се три пута враћа на исту реченицу не би ли проникнуо у још једну наслагу текстуалног записа. Румор света слике и жамора, Гајић види и чује али загледа и даље и више у две надолazeће епохе. Црвоточни, надолazeћи симулакрум апсолута нам следи након садашњег прелазног (пост) периода (нпр. стр. 142). Умножавању симбола па њиховом уједначавању у привидном синкретистичком јединству, према аутору, а како верује стотине милиона, следује ускрсни хоризонт — крај историје и времена — есхатон (стр. 256).

Покретне и непокретне слике, са и без тона, црно-беле или шарене, речи згуснуте на папиру али и униформисано удресирани вентил (спорт као забава и представа, квиз као лажни излаз из материјалног очаја и друштвене изолованости) предмет су тумачења и читавања значења у овој књизи. Има доста оних, средњег, и других мудријег доба, који памте филмског критичара Ранка Мунитића. Сећам се његовог интервјуа од пре барем две деценије. Меморизовао сам део његове приче о разговору са шведским филмским ствараоцем Ингмаром Бергманом. Осмишљавао је Мунитић вишезначне ћутљиве пасаже у појединим делима знаменитог аутора. Бергман га је са слушао и рекао му: „Знате, у Швед-

ској поред мора, на јесен и у зиму дува загушујући ветар. Када људи шетају обалом при таквом хучању, разговор је немогућ. Отуда те неме сцене, то је све.” Може бити да Гајић, али често и многи други, читавају више смисла и умножавају га тамо где га толико и нема. Пример за то је надахнута вивисекција популарности Толкинових „Господара прстенова”. Тако Гајић разуме „Једини религиозни моменат у роману(...) као путовање бродом из западних лука, синкретички мешајући нордијску паганску традицију, мит о ‘новом свету’ и меркантилистичке обичаје англосаксонске цивилизације.” (стр. 21) Чини нам се да је овде меркантилизам — економска протекционистичка политика усмерена на повећање суфицита у спољној трговини — ван контекста а питање је има ли места и ‘новом свету’. На истој страни је ново умножавање, овога пута у виду придавања већег значаја када др Гајић тврди „(...)Толкиново дело је постало мит друштва који обликује перцепцију модерног западњака...” Аутор је свој закључак поткрепио чињеницама али све то заједно не уверава да су „Господари прстенова” заиста постали мит постмодерног Запада. Толкин је, истина, желео да створи нови мит, али за Енглеску. Он је заједно са пријатељем и колегом Џеком Луисом (C. S. Lewis, аутор *Хроника Нарније*) проучавао ми-

тове и митопоетику.¹ Али од жеље до успеха више је корака.

На страну читавање, таблоидизирана култура у све више боја и ефеката запљускује човека данашњице попут стоголаве аждаје. Овој немани Гајић приступа као капетан Џон Пиплфокс звани звоно (из истоимене радио драме Душка Радовића) седмоглавој звери. Не подцењује је али је и исмева. Тако у огледу о туризму иронично примећује „Никада Јапанцима, као бројном острвском народу, није пало на памет да узму у руке фото-апарат и крену на туристичке руте док нису прошли 'третман' нуклеарне радијације, окупације и вестернизације” (стр. 109). Или када Ала Гора, зеленог политичара, мултимилионера који живи у вили карингтонки назива „новорођени еколога” (стр. 153).

Корпоративна носталгија је позив на путовање у 26 станица (26 огледа) по линији „истинитости и аутентичности.” „Млакост и медиокритетство систематски се подучава да се инстинктивно кло-ни свега онога што доводи у питање исправност њихове друштвене адаптираности и подобности конформистичке већине...”² Зато

1 Jason Boffetti, “Tolkien’s Catholic Imagination”, Catholic Culture Org, Интернет, <http://www.catholicculture.org/culture/library/view.cfm?id=4154&CFID=108881945&CFTOKEN=56525516>, скинуто: 05/12/2011.

2 „Прогоњени и прогониоци”,

„носиоци(ма) истинских вредности... овосветска логика... готово редовно, и мимо њихових жеља и деловања, додељује улогу прогоњених и оклеветаних”.³ Овај пут није толико по мору хоризонталном, мада се морским узгред бави у огледима о туризму (107-120, *Лажни рај корпоративног света*), Острву, Моби Ладену и у тематизирању Корто Малтезеа. Његова потрага иде даље, путем низина и висина смисла појавности корпоративног света. След огледа кохерентан је јер последњи од њих, *Острво дана сутрашњег* (244-257) најављује најексплицитније епоху која тек треба да уследи после свеопште дезинтеграције садашњег поретка.

Ко није равнодушан према филмском и стрип херојима из младости или средњег доба Супермену, Џемс Бонду или Индијани Џонсу; ко је радо пратио *Квискотеку* или *Милионера*; они који су приметили кечере; презиру или воле Горана Бреговића и Евровизију; промишљају и размишљају повест људску; беже од вести о Ал Каиди и светском тероризму или их упијају; воле фудбал али не разумеју вандализам на и око стадиона; сви они који као и аутор приказа воле море; читаоци или гледаоци Господара прстено-

у: Александар Гајић, *Корпоративна носталгија*, Службени гласник, Београд, 2011, стр. 184

3 Исто, стр. 188.

ва; озбиљни мудријаши и они који то нису, могу наћи нешто за себе у Гајићевим освртима на корпоративну митологију и свет који нам креирају нетранспарентне силе великих корпорација, корумпираних политичара и финансијских магова.

Гајићеви увиди о свету у фази поодмаклог полураспада, са све уводним „Шта је то корпоративна носталгија?” (стр. 7-12) јесу важни и за разумевање међународних односа јер указују како елите кроз поп-културу и културну политику уопште, утичу на креирање јавног мњења. Гајић не именује елите али указује, попут Мише Ђурковића (*Слика, звук и моћ – Огледи из поп-политике*, Београд 2009.) на контролу маса кроз индустрију забаве и све оне садржаје којима је савремени човек, првенствено у западном и западизованом друштву, окружен у слободно време. За разлику од Ђурковића, (иначе рецензента књиге уз др Слободана Владушића) који минуциозно испитује политичке поруке у цртаћима, серијама, музици и сличном, Гајић користи номиналну тему огледа да би указао на цивилизацијске токове и промоцију општег (морално-вредносног понајпре) релативитета. Он то чини како би читаоца пренуо из хипнотисаног битисања и указао му на дубинске садржаје света који се на наше очи растаче. У Србији у којој, како Љубомир Кљакић запажа „критика корпоративног поретка

“новог света” уопште и не постоји,⁴ Гајић је уз Ђурковића, Кљакића и неколицину других као *глас вапијућег у пустињи*.

Огледи Саше Гајића су важни и за историју цивилизације јер се често баве историјатом одређене идеје или појаве (роман, интелектуалац, политички прогони, квиз, музички фестивали, олимпијада) али и демаскирањем злоупотребе интерпретације историјских догађаја (*Битка код Термопила или филмски сукоб цивилизација*, стр. 46-52). Приказивање дуплог дна „неких од најугицајнијих културних феномена данашњице”⁵ умногоме је пут по свету западном, свету у коме као у „Господару прстенова”, сунце излази на западу. То је онај Запад чији један од идеолога, Питер Дракер, још 1992. на Фукујамином фону каже „више нема ‘Западне’ историје или, у суштини, ‘Западне’ цивилизације. Постоји само историја света и светска цивилизација — само што су и једна и друга ‘позападњачене’.”⁶

Разумљиво је да се, бавећи се Западом који тежи да постане једина (и последња) цивилизација

4 Љубомир Кљакић, „Криза“, *Национални интерес*, бр. 1/2010, год VI, vol. 7, Београд, 2009, стр. 205-239.

5 Како примећује Слободан Владушић на корицама књиге.

6 Peter F. Drucker, *Postkapitalističko društvo*, Beograd, 1995, str. 8.

или како Зиновјев каже глобални човечник, Гајић подоста осврће на Америку.⁷ Огледи *Крај Републике, Рођење империје* и *Моби Ладен* (у низу стр. 189-216), поред приказивања серије *Рим*, обраћања Лукасовој идеји у *Рату звезда* и синтези прогона немани у роману *Моби Дику* и у виртуелној и физичкој стварности, Бин Ладена, баве се контекстом и наличјем дешавања у којима се ови савремени културни и политички садржаји митологизују и преобликују за масовну употребу. Аутор бритко примећује „У кључним историјским моментима ‘лов на немани’ представљао је главни покретач америчког интервенционизма.” Он политици америчких елита с разлогом додаје самоопажање капетана Ахава „Сва су моја средства здрава, мој повод и циљ су луди,” (стр. 210).

Претпоследњи есеј о лутању езотеричног и све блеђег и релативнијег Корто Малтезеа, „Одисеја без циља”, одличан је приказ пост-модерног човека носталгичног за неким бољим, једноставнијим и јуначкијим светом, са потребом „путовања у само биће.” (стр. 243). Упркос томе, Корто нажалост бира пут левог разбојника и завршава у претпотопској земљи

греха, цивилизацији Му. Тој благој меланхолији огледа о Корту, следи последњи есеј, поводом серијала „Изгубљени” који врви од оптимизма. Он у поруци ове јако популарне серије која је емитована у шест сезона и била једна од најгледанијих у многим земљама света па и у Србији, опажа „искорак напред” из постмодерне”. Види и закључује да њена порука „реконституише хришћанско учење о Промислу као вишем смислу... који усмерава догађања у вишедимензионалној стварности ка својој циљу и испуњењу, есхатону. ‘Авај, есеј је писан пре него што је аутор видео последњу епизоду. Њен крај, у коме гледаоци сазнају да су све пустоловине, појавне и унутрашње, само дешавања у моменту смрти јер су сви актери страдали у паду авиону пре почетка радње, био би за нијансу богатији. Есхатон, коначница историје тако у овој серији јесте моменат после смрти (цивилизације) када, како и серија најављује, а Гајић примећује, долази до испуњења „не само у општесветском већ и сваком личном, појединачном случају” (стр. 256).

⁷ Александар Зиновјев, *Велика прекретница - критика западне хегемоније*, Београд, 1999, стр. 94.